

Et fast håndgrep om barnesamtalen i barnevernet

Tidligere publisert i *Fontene* nr 5/2009 og gjengis her med forfatterens og redaksjonenes tillatelse.

Hånden er et godt bilde på de fem ansiktene i barnesamtalene: Det juridiske, det lærende, det etiske, det terapeutiske og det administrative. Utfordringen er å fordele styrken på alle fingrene og ikke klemme for hardt.

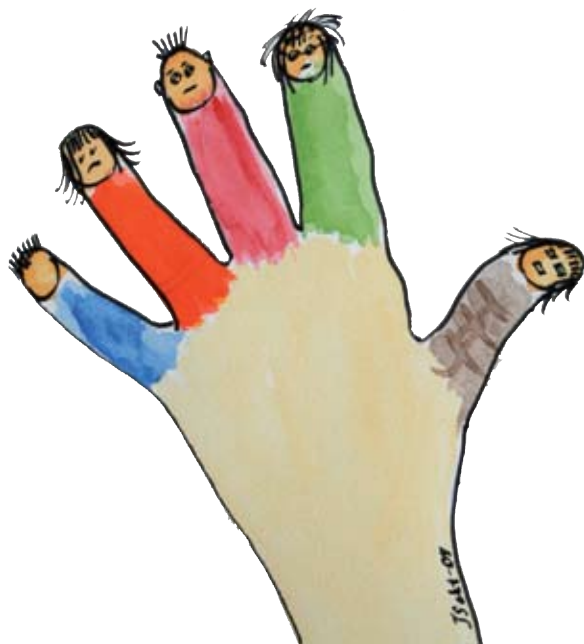

Fig. 1: «Barnesamtalehånden»

Dagens barneverntjenester samtaler lite med barna. Men i de siste fem årene har interessen for samtaler med barn økt blant fagfolk i barnevernet. I vår kom barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge med en egen samtalemetodikk for samtaler med barn om beslutninger i barnevernet. Når barnestemmen tas med i barnevernssaker, stilles barnevernsarbeider overfor mange utfordringer og dilemma. Denne artikkelen presenterer pedagogiske hjelpemidler (barnesamtalehånden med barneansikter) for å ta grep om det faglige innholdet i barnesamtalen i barneverntjenesten, og drøfter utvalgte problemstillinger som: Bør barnevernsarbeider bruke barnesamtalen som et terapeutisk verktøy og tilby barnet utviklingsstøtte og bearbeiding? Hvordan kan barnevernsarbeider håndtere barns medbestemmelse på en respektfull måte i samtalen? Hva har barn behov for å lære om i samtaler med barneverntjenesten?

Mange er usikre

Når vi rekker ut hånden for å hilse, liker vi å bli møtt med et fast håndgrep. Når den andre strekker alle fingrene ut mot hånden vår, griper håndflaten vår med tommelen og holder den fast med pekefinger, langemann, ringefinger og lillefinger, kjenner vi styrken i håndgrepet, og vi føler oss velkommen og får tillit den andre. Motsatt, når håndgrepet er slapt og det oppleves som om den andre mangler noen fingrer; blir vi utrygge, usikre og tilliten svekkes.

Hva har en slik håndbeskrivelse med barnesamtalen i barnevernet å gjøre? Jeg vil benytte hånden og uttrykket fast håndgrep som et bilde på det «å ta grep» om det faglige innholdet i barnesamtalen i barneverntjenesten. Selv om barnesamtalen får mer og mer innpass i det barnevernfaglige arbeidet i forvaltningen (Vis 2004, Vis 14.4.2008, Gamst og Langballe 14.03.2008) synes mange barnevernsarbeidere at det er vanskelig å snakke med barna: Hva kan jeg spørre barnet om? Hva skal jeg informere om? Snakker barnet sant? Gjør jeg vondt verre når barnet må fortelle til enda en voksenperson? Kanskje jeg skulle brukt mer tid til samtaler med denne jenta, hun hadde opplevd så mye vondt? Finnes det en god metodikk? (Husby 2000).

Tilbake til bildet med håndgrepet og fingrene. Når vi bruker hånden har fingrene ulik funksjon og symbolsk betydning. Vi kan bla i en bok ved hjelp av tommelen og pekefingeren, vi bruker pekefingeren for å understreke det vi har på hjertet. Ring på høyre ringefinger betyr at vi er gift. Langfingeren eller «fuck you- fingeren» symboliserer advarsel og irettesettelse. I det hele tatt, når vi kommuniserer med noen på et språk vi ikke forstår, er «fingerspråket» god hjelp. Når jeg bruker hånden med fem fingrer som bilde på det faglige innholdet i barnesamtalen(ene), passer det akkurat med fem oppgaver og et barneansikt på hver fingertupp. Jeg har plassert oppgave og barneansikt i samsvar med hva fingrene symboliserer. Da vil vi bedre huske hvilke oppgaver vi har å skjøtte i samtaler med barn. Barna har de samme rettighetene, er underlagt samme forvaltningspraksis og har samme krav til respektfull behandling, men de kan ha ulike behov for (opp)læring og støtte. Forskjellige fingrer med forskjellige barneansikt er et uttrykk for at barnet «setter dagsorden» for den faglige oppgaven på ulikt vis og med forskjellig tyngde i barnesamtalen. Barnesamtalehånden (fig. 1) er alltid med oss, og den må være aktiv og i funksjon om vi skal få et fast grep om barnesamtalen i barnevernet.

Barneansiktene og de faglige oppgavene

Noen ganger vil barnet bestemme om det skal fortsette å bo hjemme eller flytte i fosterhjem.

Barnet viser et juridisk ansikt (se fig. 2). Men kan en 10-åring som lever under alvorlig omsorgs-svikt og vil fortsette å bo hjemme, få bestemme? Ifølge § 6-3 i lov om barneverntjenester skal barn gis anledning til å

uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berør ham eller henne. Denne retten gjelder fra fylte 7 år, men også yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal gis anledning til å uttale seg. I samme paragraf står det at barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. De fleste vil nok være enig i at barnets mening i denne saken må tillegges svært liten vekt, å sikre barnet en trygg omsorgsbasis veier tyngst i denne avgjørelsen. Når det kommer til valg av fosterforeldre, kan kanskje barnets mening tillegges mer vekt. La oss si flere tanter og onkler er aktuelle som fosterforeldre, og at barnevernet vurderer alle som like godt egnet. Da mener jeg det er aktuelt å la barnets mening veie tungt. Faren er at barnet kan bli sittende igjen med skyldfølelse over å ha «vraket» de andre tantene og onklene. Det juridiske barneansiktet sitter på tommelen som vi griper med. Her finner vi barnet som har rett på å få informasjon og bli hørt (jf. lov om barneverntjenester § 6-3 og artikkel 12 i FN-konvensjonen om barns rettigheter) før barnevernet griper inn. Den faglige oppgaven i barnesamtalen i eksemplet ovenfor kunne være å gi barnet informasjon om mors psykiske sykdom og konkretisere for barnet hvorfor det ikke kan bo hjemme, og lytte til og ta hensyn til barnets ønsker i valg av slektsfosterhjem.

Fig. 2: «Det juridiske barneansiktet»

dårlige, aktualisert for barnet. Andre kommer inn og stiller spørsmålstegn ved forhold i familien som barnet har tatt som en selvfølge (Øvreeide 1995). Barn og særlig små barn, kjenner i begrenset grad til hva normal foreldreomsorg er. Er det ikke greit lenger at jeg drar til byen og henter mor hjem fra puben før sengetid? Mamma sier at hvis jeg sladrer, må jeg i fosterhjem. Hva er et fosterhjem? Er det galt at far kjefter og gir meg noen ørefiker når jeg har forsømt huspliktene mine?

Trenger mer kunnskap

Nettopp fordi de færreste barn i Norge har erfaring med barnevernet, trenger de kunnskap om barnevernet. Møtet med barnevernet kan virke både skremmende og forvirrende. Barn har behov for å forstå, oppleve mening og på en eller annen måte oppleve at de klarer å håndtere den situasjonen de er i (Antonovsky 1991, Øvreeide 1995, Drugli 2002). Når mamma blir liggende på sofaen dag etter dag, hverdag som helg, uten å stelle huset, vaske klær og lage mat, reagerer noen barn med å ta på seg voksenrollen i hjemmet, de begynner å smøre brødsiver til seg selv og mamma og støvsuge gulv. Andre reagerer med tristhet og depresjon, trekker seg bort fra andre barn og isolerer seg i frykt for at noen skal få vite hva som foregår hjemme. Barn som opplever dette, trenger kunnskap om barnevernet og kunnskap om hva som skjer med omsorgen for barn i en familie hvor en alenemor drikker. Først da blir det forståelig for barnet hvorfor mamma ligger så mye på sofaen og verken lager mat eller vasker klær. Barnet kan begynne å spørre etter løsninger. Kan mamma få hjelp? Finnes det noen behandling, noen medisiner? Kan jeg bo hos tante og onkel mens mamma er borte på behandling? Er jeg i fosterhjem da? Barnet finner kanskje en mening i flyttingen hjem til tante og onkel i nabobygda. Barnet lærer noe om barnevernet, om egen livssituasjon, det erfarer at hjelpen gjør hverdagen bedre. Nå blir det frokost før skolestart, rene klær og hjelp til leksene. Hverdagen blir mye mer håndterbar for barnet. Det lærende barneansiktet finner vi på pekefingeren, fingeren vi holder frem når det er noe vi vil understreke, poengtere eller lære bort til andre. Den faglige oppgaven er å lære barnet om barnevernet, for eksempel at barnevernet er til for å hjelpe barn som lever i en slik familiesituasjon. Lære barnet hvordan alkoholisme fungerer, problemer mamma får og konsekvenser det fører til for omsorgen av barn. Lære barnet noe om hva det trenger for å bli glad igjen og få venner å leke med.

Fig. 3: «Det lærende barneansiktet»

Barnet kan også møte barnevernsarbeider med et lærende ansikt. En «ansikt» som etterspør opplæring, kunnskap og undervisning. Når barnevernet kommer inn i familien blir barnets livsbetingelser, gode som

Alle barn ser på barnevernsarbeider med et etisk ansikt. Tatt i betraktning de mange krenkelsers og overgrep som har skjedd med barn under offentlig omsorg (Rapport fra granskingsutvalg i Trondheim kommune 2007)

og i oppvekstinstitusjoner også utenlands (Bergås 2008), er det åpenbart at mange hjelpere og omsorgspersoner har handlet umoralsk både i ord og handling. De har ikke tatt tilstrekkelig hensyn til det etiske barneansiktet. Det ansiktet som vekker barnevernsarbeideren til å ta ansvar for å hjelpe og opptre med respekt, myndiggjøring, tillit og omsorg (Vetlesen 1996, Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere 2002). Hvordan kan jeg samtale med 10 år gamle Thomas i dag slik at han opplever seg respektert og myndiggjort? Hvordan kan jeg møte Thomas med tillit, når han benekter at far slår ham, mens mor sier at det skjer jevnlig når Thomas er på besøk hos far i helgene. Verdien omsorg kan du vise i handling når du forklarer barnet at grunnen til at mor i perioder ikke klarer å sørge for rene klær, mat og stell. Forskjellen ligger i måten du omtaler mor på. Det etiske barneansiktet er plassert på langfingeren, fingeren som vi bruker til å irettesette, oppdra og advare andre med. Den advarer barnevernsarbeidere mot å opptre uverdige i samtaler med barn, og oppfordrer til å ta ansvar for at det blir et verdig møte. Den faglige oppgaven i samtalen med det etiske barneansiktet, er å ta etiske hensyn både hva angår samtalemotodikk, hjelpemidler og tematisk innhold. Det er et spørsmål om refleksjon og undring over hva som er rett og galt, med det mål for øye å gjennomføre samtalen på en moralsk sett god måte. Barnevernsarbeideren stiller seg kritisk til egen atferd og handlinger overfor barnet, han/hun tilstreber god yrkesetikk gjennom å møte barnet med respekt og tillit under samtalen.

Andre ganger viser barnet et terapeutisk ansikt, vi ser fortvilelsen i barneansiktet over en alkoholisert mor som over lengre tid har forsømt oppgaven som omsorgsperson. Den faglige oppgaven i barnesamtalen er å

trøste, lindre psykisk smerte og å gi rom for bearbeiding. Barn som blir utsatt for tap, krenkelsers og svik har et særlig behov for støtte og ivaretagelse (Øvreeide 1995). Det terapeutiske barneansiktet er en motvekt til det juridiske ansiktet; det hjelper barnevernsarbeideren til å flytte fokus fra juss og saksbehandling og over på barns behov for omsorg og støtte under samtalen. Spørsmålet om barnevernsarbeidere kan/bør tilby barn terapeutiske eller terapilignende samtaler i 1.linja, har eksistert lenge. Den tradisjonelle oppfatningen er at 1.linja har ansvaret for utredning, oppfølging og saksbehandling, mens 2.linja tilbyr behandling og terapi. Dette dilemmaet ble satt ord på av forskere allerede for 10 år siden. Tjelflaat og Nærbø skriver at barnevernet må definere sin hjelperrolle i en faglig ramme som også omfatter hjelp og støtte til barnet og ikke bare ivareta jussen og saksbehandlingen. Det er behov for at barnevernet kommer i dialog med barnet i sine utredninger (Tjelflaat og Nærbø 1997). Det terapeutiske barneansiktet sitter på ringefingeren, fingeren som viser om jeg har noen som bryr seg spesielt om meg. Her er barnet som trenger støtte, anerkjennelse, trygghet og omsorg.

Barnet i barneverntjenesten har også et administrativt barneansikt.

Dette barnet finnes som en sak, en «blåmappe» i arkivet med eget id-nummer. Barnet eksisterer som en skyggefigur uten noe synlig ansikt i referater, rapporter og vedtak. Sakene underlagt regler for offentlig saksbehandling, som blant annet kravet om at barnevernsarbeider skal dokumentere fra samtalen med barnet (Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker § 11 d). Det administrative/ansiktsløse barnet sitter på lillefingeren, fingeren som vi styrer retningen på håndballen med. Lillefingeren og dens funksjon er et hjelpemiddel som minner barnevernsarbeider på at referater fra barnesamtalene gir kolleger et bestemt inntrykk av barnet og setter kursen for hjelpen som barnevernet tilbyr. Den faglige oppgaven etter samtalen med det administrative barneansiktet er blant annet etterarbeidet med dokumentasjon.

Bruk av barnesamtaler i dagens barneverntjenester

Barnesamtalen har til dags dato vært lite brukt i det barnevernfaglige arbeidet i barneverntjenestene både i Norge, Sverige og Danmark (Oppdal 1997, Christiansen, Havnen og Havik 1998, Juul 2004, Andersson och Hollander 1996, Nielsen 2005). Når barneverntjenesten undersøker eller følger opp en barnevernssak, benytter den som regel annenhånds informasjon om barnet som grunnlag for beslutninger/evalueringer, det vil si den innhenter informasjon om barnet fra foreldre, helsesøster og/eller lærer. I en kronikk i Dagbladet viser Strandbu og Vis til forskning om at selv i dag, 17 år etter FNs Barnekonvensjon som slår fast at barnevernet plikter å høre barn, mangler det norske barnevernet fortsatt den nødvendige kompetanse og rutiner for å ta med barnestemmene i sine beslutninger (Strandbu og Vis 10.7.2008). Og i en fersk undersøkelse blant blivende barnevernspedagoger oppgir 60 % at de ikke har fått tilstrekkelig kompetanse om samtalemotodikk med barn. Undervisningen om samtalemotodikk er først og fremst teoretisk. De aller fleste studentene ønsker mer metode og praksis i emnet (Øverlien, C og Hanne Sogn, 2007).

Dette til tross, barnesamtalen vinner mer og mer terreng i dagens barneverntjenester, her til lands og i naboland. Fagfeltet forsker på barnesamtalemotodikker. Drugli og Engen (2004) presenterer SSR-metoden (samtale med barn i sosiale relasjoner). Forsker Svein Arild Vis ved barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge har i samarbeid med praksisfeltet utviklet en samtalemotodikk for samtaler med barn om beslutninger i barnevernet (Vis 2004, Vis 14.4.2008). Gamst og Langballe arbeider med prosjektet «Den vanskelige samtalen, barneintervju som metode i barnevernfaglig virksomhet». Ett av delprosjektene er å utvikle undervisningsmaterieell (Gamst og Langballe 14.03.2008). I København kommune i Danmark er «Børnesamtalen» med som eget punkt i manualen for barnevernundersøkelser (studiebesøk Barne- og familieteamet, København 2006). Veiledningsmalen understreker at det skal gjennomføres to samtaler med barnet. Undersøkelsesmalen i norsk barnevern, har så langt jeg kjenner til, ikke et eget punkt om samtale med barnet. Men Statens rutinehåndbok for barnevernet, understreker den retten barnet har til medvirkning. Den skriver blant annet at barneverntjenesten ofte må ta et selvstendig ansvar for å informere barnet og snakke med barnet om hans/hennes synspunkter, og at gode faglige verktøy for samtaler med barn bør anvendes (Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene 2006).

Terapeutisk verktøy eller administrativ øvelse?

Det terapeutiske barneansiktet synliggjør at barnet selv trenger å få behandling, i form av støtte, anerkjennelse og eventuelt hjelp til å bearbeide vonde opplevelser. Det terapeutiske ansiktet er med på å menneskeliggjøre barnet i møte med forvaltningssystemet. Forvaltningen derimot teller antall saker og arbeider med saksbehandling (det administrative barneansiktet). Drugli skriver at hjelp barnet får til å bearbeide vonde opplevelser, er en beskyttelsesfaktor som vil demme opp for problemutvikling (Drugli 2002). Barna trenger hjelp til å takle det som skjer i møte med barnevernet, det handler om å forberede, støtte og bekrefte barnets forståelse, gyldiggjøre barnets opplevelser og lette det for ansvar (Strandbu og Vis 10.7.2008, Øvreeide 1995). Heri ligger muligheten for barnevernsarbeidere til å bruke samtalen som et terapeutisk verktøy. Et verktøy som kan være med på å endre, utvide og påvirke barnets forståelse og emosjonelle opplevelser, slik at erfaringer barnet har blitt påført eller må påføres, blir erfaringer barnet kan leve med, uten at de hindrer dets utvikling og tilknytninger (Øvreeide 1995). Den faglige oppgaven kan forstås som det å gi barnet utviklingsstøtte, hvilket betyr at barnevernsarbeider bruker tid i kontakt og samhandling med barnet. Det administrative barneansiktet, derimot, forflytter aktiviteten fra menneskelig kontakt og samhandling til byråkratiske oppgaver og gjøremål. Barnevernsarbeideren forholder seg til barnet i papirene, det skriftlige og ansiktløse barnet. Stemmen til barnet, i den grad den kommer frem i dokumentene, blir anonym. Det ansiktløse barnet forventer at møtevirkosmheten blir fulgt opp, at rutiner følges opp, at tidsfrister holdes, at papirarbeid er àjour og at dokumenter er klargjort til fylkesnemnda. Arbeidstiden «spises opp», og det blir lite tid og krefter igjen til samtaler med barnet i krise.

Når barnevernsarbeider verken har tid eller krefter igjen, kan barnesamtalen fort bli til en administrativ «øvelse» som utføres mest i den hensikt å oppfylle kravet til god forvaltningsskikk. Samtalen blir rutinepreget og mekanisk, uten nerve, engasjement og genuin interesse for vedkommende barn. Det er problematisk, fordi fravær av støtte og anerkjennelse gjør det ekstra tungt for barnet å komme videre og opplevelsen av voksne som svikter forsterkes. Det administrative og ansiktløse barnet er en sak, et objekt, en «blåmappe» blant mange i arkivet. Til å skille mappene/sakene fra hverandre er de gitt forskjellig id-nummer. Det terapeutiske barneansiktet derimot, er en navngitt person, et subjekt, forskjellig fra alle de andre barna i barnevernet.

På den andre siden er det administrative barnet med på å kvalitetssikre saksbehandlingen og etterarbeidet med dokumentasjon fra samtalen. I følge god forvaltningsskikk skal barnevernsarbeidere skrive referater fra samtalen med barnet (se det administrative barneansiktet). Det setter barnet i en sårbar posisjon. Ord, uttalelser og sitater barnevernsarbeider tar med, eventuelt utelater, følger saken over år og blir fort til etablerte sannheter. På den andre siden er det overordentlig viktig i en byråkratisk og administrativ struktur at barnets uttalelser, meninger og opplysninger skrives ned og tas med som dokumentasjon når beslutninger fattes, enten det skjer administrativt eller i Fylkesnemnda. Referatene fra barnesamtalene er barnets stemme i forvaltningen, sammen med en eventuell barnets talsperson i Fylkesnemnda.

Det er med andre ord lett å ivareta det administrative barneansiktet innenfor en byråkratisk forvaltningsmessig struktur som barneverntjenesten. Utfordringen er hvordan ivareta det terapeutiske barneansiktet, ansiktet som uttrykker at det trenger noen som er nær, lydhør, genuint interessert og engasjert. Når jenter utsatt for overgrep gir råd til hjelpeapparatet uttaler de blant annet «For noen voksne virker det som det er lettere å lese om ting i bøker enn å møte oss og prøve å forstå hva vi føler og snakke med oss» (Dønnestad og Sanner 2007, side 10). God barneomsorg er hele poenget med barnevernet, ikke bare i relasjonen barnet og foreldrene, barnet og besøksforeldre, barnet og støttekontakten, barnet og PMTO- terapeutene, barnet og fosterforeldrene, men også i relasjonen barnet og saksbehandler.

Når det juridiske barneansiktet speiler seg i det etiske barneansiktet

I et etisk perspektiv kan barns rett til å uttale seg være både et gode og en belastning for barnet. Et gode fordi barnet gis anledning til å presentere egne erfaringer og opplevelser. Å lytte til hva barnet selv forteller om egen omsorgssituasjon, vitner om respekt for barnet (se det etiske barneansiktet). Barnevernsarbeideren legger til grunnetsyn på barnet som subjekt med egne opplevelser av omsorgssituasjonen, forskjellig fra foreldrenes. Backe-Hansen (1995) poengterer også denne nyansen, når hun sier at det er forskjell på å være mottaker av omsorg (barnet) og det å yte omsorg. Claussen (1992) skriver at når det gjelder opplevd omsorg, er det faktisk bare barnet selv som kan gi informasjon.

På den andre siden kan det bli en belastning for barnet å uttale seg om forholdene i familien. Barnet kan

komme til å føle at det svikter og utleverer foreldrene når det forteller om negative forhold i familien; lojaliteten til foreldrene blir satt på prøve. Vi kan derfor ikke regne med at de uten videre forteller ufordelaktige ting om foreldrene (Bunkholdt og Sandbæk 1993). Skal vi likevel spørre barnet direkte; «jeg ser du har blåmerker på kinnet, har mor slått deg»? Hvor mye kan vi «presse» barnet til å fortelle? I slike samtalsituasjoner må barnevernsarbeideren ta i betraktning det etiske barneansiktet, det barnet som har rett på omsorg (se det etiske barneansiktet), og spørre seg selv i hvilken grad barnet kan få en forverret situasjon dersom det forteller. Kan barnet tåle eller utholde at omsorgssituasjonen blir enda verre mens saken pågår?

Uttalerett er en rett til barnets fordel og ingen plikt. Linboe (1998) sier at hvis barnet vegrer seg for å gi uttrykk for sin mening, bør det forholdes barnet at det ikke har noen plikt. På den andre siden kan barnevernsarbeidere også spørre seg i hvilken grad barn tar skade av å havne i lojalitetskonflikter, sett i forhold til den belastningen de allerede er utsatt for. Jeg tenker at noen ganger må barn utholde slike konflikter fordi det rett og slett er nødvendig. Barnas opplysninger er avgjørende for å få satt inn rett tiltak. Ruud, som har jobbet med barn av alkoholiserende foreldre, har et poeng når hun sier at vi kan velge om vi vil se på samtalen med barnet som en belastning eller en mulighet i en vanskelig livssituasjon (Ruud 1997). Hvis barnet faktisk blir utsatt for vold i hjemmet, som er en stor belastning, er samtalen med barnevernsarbeideren den muligheten barnet har til å be om hjelp og det til noen som har makt og myndighet til å gripe inn. Når det etiske barneansiktet speiler det juridiske ansiktet, bør barnevernsarbeider vurdere om det er etisk forsvarlig å yte mildt press og kanskje ta i bruk metoder som lokker barnet utpå. Om barnevernsarbeideren vegrer seg for å spørre direkte, bør han/hun alltid vurdere om det er etisk forsvarlig å la være å spørre barnet. Eventuelle konsekvenser av lojalitetskonflikten kan barnevernsarbeider ta hånd om gjennom å opprette tilsyn i hjemmet og hindre at barnet eventuelt blir utsatt for straff i etterkant.

Medbestemmelse og selvbestemmelse

Videre heter det i barnevernloven at barnets mening skal tillegges vekt i henhold til alder og modenhet (se det juridiske barneansiktet). Hvordan kan barnevernsarbeidere håndtere barns medbestemmelse på en verdig og respektfull måte? En innfallsvinkel er å gradere barns medvirkning fra å la dem være informanter og medbestemmere til å være selvbestemmere (Koch og Koch 1995). Da kan barnevernsarbeider i forkant vurdere

hvilken grad av medvirkning han/hun vil gi barnet i situasjonen ut fra alder og modenhet og informere barnet om dette når de går i gang med samtalen. Det er kanskje ikke så lurt å spørre Ida på 8 år om hun vil flytte i fosterhjem, hvis det er noe hun likevel ikke får bestemme. Åpne spørsmål av typen hva vil du, hva synes du, kan lett gi barn inntrykk av det får bestemme. Når det da ikke blir slik barnet ønsker, kan barnet komme til å føle seg lurt og at dets meninger ikke blir respektert. Tilliten til barnevernsarbeideren svekkes. Tror han/hun ikke på meg? (se det etiske barneansiktet). Tror barnevernsarbeideren at jeg lyver?

Barn som voksne kan selvfølgelig komme med en løgn. Barn er ikke mer eller mindre løgnaktige enn voksne. Men det er ikke alltid at det barnet beskriver stemmer med virkeligheten slik den voksne ser den. Altså er det flere subjektive «sannheter» eller oppfatninger om virkeligheten, og noen mener at barns versjon er mindre sanne eller riktige enn de voksnes (Backe-Hansen/Vestby 1995). I samtaler med barn, blir barnevernsarbeideren utfordret til å forstå det barnet har erfart med «barnebriller» på. For eksempel kan et barn komme til å vurdere sin omsorgssituasjon til terningkast to, mens foreldrene som ser situasjonen gjennom sine «voksenbriller» kan bedømme omsorgen til terningkast fem. Hvem snakker sant? Hvem er mest troverdig?

En annen innfallsvinkel er å vurdere barns troverdighet i lys av to typer sannhet: narrativ sannhet og historisk sannhet. Narrativ sannhet er sannheten slik den enkelte opplever virkeligheten, historisk sannhet handler om faktiske forhold (Spence i Aronsson 1996). Eksempelvis kan faktiske forhold være at tre dager før lønning er kjøleskapet tomt for melk, saft, hvit ost og skinkepålegg. Det er bare leverpostei igjen. For barnet som ikke liker leverpostei og slett ikke vil ha bare vann til drikke, er det «sant» at familien går uten mat i tre dager, mens for mor og far er det «sant» at de har mat. De spiser leverpostei på brødet og drikker kaffe. Et annet eksempel er at rent faktisk blir far lett sint, og ved en anledning fiket han til barnet over kinnet så det ble et blåmerke. For barnet er det «sant» at far slår når han blir sint, fordi barnet opplever far så truende i sinne at det er livredd for å bli slått igjen. For far er det «sant» at han ikke slår når han blir sint, det har skjedd bare en eneste gang. Disse eksemplene viser hvordan foreldre og barn har ulike opplevelser av kvaliteten på omsorgen i hjemmet, men begge forteller en sannhet. I respekt og tillit til det barnet og foreldrene forteller, må barnevernsarbeideren ta begge perspektiv med i betraktning når han/hun vurderer om omsorgen er tilstrekkelig.

Stort informasjonsbehov

Barn må få vite om både hjelperrollen og kontrollørrollen til barnevernet. Hvem skal fortelle barnet om barnevernet? Foreldrene, lærer eller barnevernsarbeider? Jeg mener at barnevernsarbeider selv må «ta grep» om «undervisningen» for å sikre at barnet får riktig og tilstrekkelig informasjon. Barnevernet kan ikke forvente at foreldre eller lærere sitter inne med utdypende kunnskap om barnevernet, dessuten er det min erfaring at mange foreldre vil fortelle barna minst mulig om barnevernet i frykt for at barna forteller til naboer og venner at de får hjelp fra barnevernet. De skammer seg over å ha mislyktes i forelderrollen og de vil skåne barna for sladder og stigmatisering.

Det andre barn har behov for å lære om i møte med barnevernet, er hvordan barnevernet arbeider for å finne ut og vurdere om barn blir utsatt for dårlig omsorg i hjemmet. Barnevernloven og forvaltningsloven beskriver hvordan barnevernet skal gå frem, hvilke rettigheter barnet og foreldrene har. Men likt med annen offentlig informasjon, er også lovverk dårlig kunnskapsformidling til barn. Innholdet er vanskelig å forstå, det trenger å forklares for å gi mening. La meg ta to eksempler. Når det står at barn har rett til å uttale seg før det blir tatt avgjørelse i sak som berør et barn, betyr det faktisk at barnet kan velge og det har ingen plikt (Lindboe 1998). Når det står at barnevernet kan kreve å få samtale med barnet i enerom og uten at foreldrene er til stede, betyr det likevel ikke at barnet kan fortelle uten at foreldrene får kjennskap til hva det har fortalt. Foreldre er part i saken og har rett på innsyn i saksdokumentene.

Endelig må barna få lære om hvorfor de har støttekontakt, hvorfor foreldrene deltar i Webster Strattongruppe, hvorfor de blir plassert i fosterhjem og så videre. Både dansk, svensk og norsk forskning viser at mange barn ikke vet hvorfor de er plassert i fosterhjem eller institusjon (Zobbe 1993, Hagbard og Esping i Aronsson 1996, Henriksson i Egelund og Sundell 2001, Nielsen m.fl 2005, Bratterud m.fl 2006).

Hva er det med foreldreamsorgen som ikke er god nok? Drugli skriver at viten om de problemene foreldrene har, kan bidra til å skape oversikt og større trygghet hos barnet (Drugli 2002). Hvis Ola på 8 år får lære om mors angst for å være sammen med andre mennesker og at hun ikke får puste i en kinosal med mange mennesker, da kan Ola bedre forstå hvorfor mamma alltid har en unnskyldning når han spør om kino. Med kunnskap om mors angst kan Ola både forstå og akseptere at han får en støttekontakt som følger med på fritidsaktiviteter. Når han er på kino med støttekontakten, slipper han å

bekymre seg for at mor skal få problemer med å puste. Det gir mening å kunne forstå hvorfor mor ikke følger ham på kino.

Passe styrke og kraft i alle fingrer

Terskelen for å snakke med barn i barnevernet, er fortsatt høy (Juul 2004). Men et bevisst og reflektert forhold til den faglige oppgaven bidrar til å senke terskelen. Når barnevernsarbeider vet hvilke faglige oppgaver en barnesamtale rommer, øker tryggheten i forhold planlegging og gjennomføring, og valg av metoder og verktøy.

Et fast grep forutsetter at barnevernsarbeider har passe styrke og kraft i alle fingrer. Kraften til å handle, til å ta ansvar, stråler ut fra barneansiktene (Vetlesen 1996). Utfordringen er å fordele styrken på alle fingrene og ikke klemme for hardt. Det er mest behagelig med et jevnt grep.

Hvor mye skal barnevernsarbeidere la seg ansvarliggjøre av det terapeutiske ansiktet i barnesamtalen? Så langt vurderer jeg at barnevernet har tatt mest hensyn til det administrative og juridiske barneansiktet. Min erfaring fra undersøkelse og oppfølging i barnevernet, er at mange samtaler med barn foregår som et vedheng til samtalen med foreldrene. Rent administrativt og forvaltningsmessig kan barnevernsarbeideren kvittere på at han/hun har snakket med barnet. Andre ganger er samtalen målrettet på å gi og få informasjon fra barnet (Husby 2000) og la barnet delta i beslutninger (Vis 14.4.2008).

Barnevernsarbeidere må fortsatt la seg ansvarliggjøre av det administrative og det juridiske barneansiktet, utfordringen er få øye på det terapeutiske barneansiktet, se og ivareta barnet i krise. Jeg er enig med PP-rådgiver Emilie Kinge som hevder at det ligger et stort ubenyttet potensial i at også barnevernet kan ha samtaler med barna som hjelper dem til å få svar på spørsmål, rydde opp i forvirrende tanker og følelser og gi støtte på veien til å oppleve mening og sammenhenger (Kinge 2007).

Hvor mye skal barnevernsarbeidere vektlegge det etiske ansiktet versus det juridiske? Må barnet som vegrer seg for å fortelle, utholde at barnevernsarbeider presser barnet til å fortelle om mor som straffer med å låse barnet ned i vaskeskjelleren? Må barnets rett til å uttale seg eller rettene sagt barnevernets behov for å få informasjon om hemmeligheten, gå foran respekten for at barnet helst ikke vil fortelle? Det juridiske barneansiktet spør om medvirkning, men det er ikke det samme som at barnet er forpliktet til å medvirke.

Hva med det lærende barneansiktet? Hvor mye opplæring har barn behov for i møte med barnevernet? Tar barnevernsarbeidere det for gitt at barn vet hva barnevernet er og gjør, at barn vet hva psykisk syk er, at barn vet hva fosterhjem er?

Hvordan ta et fast og jevnt grep om barnesamtalen i barnevernet? Med det juridiske barneansiktet på tommelen, det lærende ansiktet på pekefingeren, det etiske barnet på langfingeren, det terapeutiske ansiktet på ringefingeren og det administrative ansiktet på lillefingeren, har barnevernsarbeider den faglige oppgaven i barnesamtalen «i sin hule hånd». Dette er et ankerfeste for den faglige oppgaven og et verdi- og teorigrunnlag som utgangspunkt for valg av metodikker.

Litteratur

- Andersson, Gunvor och Anna Hollander (1996) «Om barna rätt och barns Bästa» i Andersson, Gunvor m.flere (1996) *Barnet i den sociala barnvården*. Centrum for utvärdering av socialt arbete. Liber, side 74
- Antonovsky, Aron (1991) *Hälsans mysterium*. Bokförlaget. Natur och kultur
- Aronsson, Karin (1996) Barneintervjun och barnets röst i Andersson, Gunvor m.flere (1996) *Barnet i den sociala barnvården*. Centrum for utvärdering av socialt arbete. Liber, side 102-103 og side 108
- Bache-Hansen (1995) Hjelpetjenestene og barna. Rapport fra Prosjekt Oppvekstnettverk. *Rapportserie fra barnevernets utviklingssenter, nr. 4, 1995*
- Bache-Hansen, Elisabeth og Guri Mette Vestby (1995) Når barn bidrar i barneforskningen. Etske spørsmål. *Den Nasjonale Forskningsetiske komité for samfunnsvitere. Skriftserie nr. 2.*
- Bergås, Unndis (2008) *Barnas plass i misjonshistorien*. En dokumentasjonsrapport om barns erfaringer fra Normisjons internatskoler i utlandet. Normisjon, Redd Barna og Helse og Rehabilitering
- Bratterud, Åse, Ragna Binde, Kristin Horneman, Inger Sofie Dahlø Husby, Oddmar Iversen, Lene Munkeby og Anita Skårstad (2006) *Ungdom med barnevernstiltak – på vei mot voksenlivet*. OBVIT-prosjektet, Delrapport 1, NTNU Samfunnsforskning AS, Barnevernets utviklingssenter, Arbeidsrapport nr. 18, 2006
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk (1993) *Praktisk barnevernsarbeid*. Universitetsforlaget
- Christiansen, Ø., Havnen K. og Havik (1998) Rett hjelp – til rett tid – til rett barn – visjon og virkelighet? *Nordisk Sosialt arbeid, nr. 2, 1998, side 100 -107*
- Christiansen, Kikkan Ustvedt (1997) Leder. *Norges barnevern, nr. 4, 1997*
- Claussen, Clas Jostein (1992) *Hvis jeg var voksen....Social Work Reports*. Sosialt arbeid, Universitetet i Trondheim. Rapport nr. 7
- Drugli, May Britt (2002) *Barn som vekker bekymring*. NKS Forlaget
- Drugli, May Britt og Mona Engen (2004) *Spør barn – få svar! Samtaler med barn om sosiale relasjoner*. N.W.Damm Ct Sønn
- Dønnestad, Eva og Marit Sanner (2007) *Prosjektet Livskraft og Verdighet. Jenter utsatt for overgrep uttrykker hva som gir styrke til å komme videre og gir råd til hjelpeapparatet*. Forandringsfabrikken og SMI-Oslo i samarbeid med Redd Barna. Finansiert av Stiftelsen Helse og Rehabilitering.
- Egelund, Tine og Knut Sundell (2001) *Til barnets bedste: undersøgelser af børn og familier – en forskningsoversigt*. Bearbejdet og oversat til dansk af Tine Egelund. København : Hans Reitzel, side 133
- Gamst, Kari Trøften og Åse Langballe (14.03.2008) *Den vanskelige samtalen 2005-2008*, http://www.nkvts.no/Forskning_utvikling/Paagaende_Forskning/Den_vanskelige_samtalen.htm (hentet 15.11.2008)
- Husby, Inger Sofie Dahlø (2000) «Og så må jeg treffe barnet». En kvalitativ studie av klientarbeid med barn ved undersøkelser. Hovedoppgave ved Institutt for Sosialt Arbeid. NTNU, Trondheim
- Juul, Randi (2004) *Barnevernsarbeideres barneperspektiver og praksiser i møte med barn og unge i vanskelige livssituasjoner*. Norges Barnevern, nr. 1, 2004, side 11- 20
- Kinge, Emilie (2007) *Hvordan snakker vi med barna?* Norges Barnevern, nr. 4, 2007, s. 31-42
- Koch, Arild og Katrin Koch (1995) *Barn av barnevernet*. AdNotam Gyldendal. Oslo
- Linboe, Knut (1998) Barnevernrett. *Juridisk håndbok i barnevern*. 3. utgave. Tano Aschehoug
- Nielsen, Henrik Egelund m.fl (2005) *Tabuka. Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*, Forlaget børn og unge side 114 – 136
- Oppdal, Mons (1997) *Bli barn sett og hørt ved akutte vedtak?* I Backe-Hansen og Toril Havik (red), *Barnevern på barns premisser*, Oslo, Ad Notam Gyldendal AS, side 231 -242
- Rapport fra granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmann i Sør-Trøndelag (2007) *Omsorg og overgrep. Granskning av barnehjem, skolehjem og fosterhjem benyttet av Trondheim kommune fra 1930-årene til 1980-årene*. Trondheim kommune, Bytorget, Erling Skakkets gt. 14, 7004 Trondheim
- Ruud, Anne Kirsti (1997) *Kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kurs ved Lade behandlings Senter, Trondheim 03.10.1997.
- Stranbu, Astrid og Svein Arild Vis (10.7.2008) *Norge følger ikke opp*. Kronikk Dagbladet, <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/07/10/540467.html>, hentet 17.9.2008
- Tjelflaat, Toril og Dagny Nærbø (1997) *Det faglige arbeidet i barnevernets utredninger. Et blikk på Hjelpetjenesten Byåsen distrikt i Trondheim*. Barnevernets utviklingssenter Midt-Norge, Arbeidsrapport nr. 2, 1997.

- Vetlesen, Arne Johan (1996) «Emmanuel Levinas» og «Ansiktets betydning» I Vetlesen, Arne Johan (red): *Nærhetsetikk*. Ad Notam Gyldendal, side 15 – 49 og side 158 – 172
- Vis, Svein Arild (2004) *Samtaler med barn i barnevernet*. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge, Skriftserie nr. 1, 2004
- Vis, Svein Arild (14. 4. 2008) *Barn og beslutninger*, <http://leo.infotek.no/uit4/Viewer/Viewers/Viewer32oTL.aspx?mode=Default&peid=f9faec5f-5260-48d0-b480-b2fad465df48&pid=cf774d79-052f-4a46-aa08-5a0923af72bd&playerType=WM7#>, hentet 13.11.2008
- Zobbe, Karen (1993) *Anbringelse af børn og unge. Hva kan vi lære af familierne selv?* Akademisk forlag.
- Øverlien, Carolina og Hanne Sogn (2007) *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle. Nasjonalt kunnskapsenter om vold og traumatisk stress. Rapport nr. 3, 2007.*
- Øvreeide, Haldor (1995) *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i barnevernssituasjoner*, Høyskoleforlaget

Offentlige dokumenter:

- FNs konvensjon om barnets rettigheter, vedtatt 20.11.1989.
- Lov om Barneverntjenester 17. juli 1992 nr.100
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven), 10. februar 1967
- Rutinehåndbok for barneverntjenestene i kommunen (2006), Barne- og likestillingsdepartementet, side 17
- Skema til undersøgelse i henhold til Serviceloven §§ 38 og 39. Københavns kommune, Socialforvaltningen, Studiebesøk Vestrebro Socialforvaltning, Barne og familieteamet, København 2006
- Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere. Vedtatt på kongress 20-24. november 2002, Fellesorganisasjonen.